

УДК 047.31+811.161.2

О.Г. Руда

Інститут української мови НАН України, м. Київ

«ПОКОЛІННЯ ІНТЕРНЕТУ»

**IV Міжнародна наукова конференція
з циклу «Соціолінгвістичний підхід
до вивчення слов'янських мов» Комісії
з соціолінгвістики при Міжнародному
комітеті славістів**

Сучасний світ переживає нову — комунікаційну — революцію, зумовлену поширенням інтернет-комунікацій як таких, що якнайкраще відповідають вимогам глобалізованого світу. Інтернет-технології змінюють механізми трансляції соціального досвіду, формують своєрідний тип мислення, внаслідок чого молодше покоління в багатьох соціальних сферах стає досвідченішим, ніж люди старшого віку. Це визначає моделі спілкування поза мережею, окреслює соціологію, економіку, політику, культуру завтрашнього дня.

Інтернет як новітній засіб комунікації та соціального впливу є предметом вивчення багатьох наукових дисциплін. У лінгвістичних студіях, зокрема здійснюваних у рідчій соціолінгвістики, етнолінгвістики, стилістики чи лінгвістичної генології, багато уваги приділяється каналам і засобам комунікації, що забезпечують передачу і сприйняття інформації, жанрам інтернет-мовлення, невербальному коду, гіпертекстовості, комбінації різних типів дискурсу тощо.

Нові моделі соціальної і міжособистісної взаємодії, які виникли завдяки новітнім технологіям, поставили перед соціолінгвістикою численні виклики. Один із них — це

© О.Г. РУДА, 2019

зміни у мовних системах, пов'язані з мовною поведінкою молодого покоління, на яких вплив інтернет-комунікації є найбільш помітним. Разом із тим моделі комунікації старших поколінь теж зазнають трансформації. Це та багато інших актуальних питань були обговорені на IV Міжнародній науковій конференції «Покоління інтернету» з циклу «Соціолінгвістичний підхід до вивчення слов'янських мов» Комісії з соціолінгвістики при Міжнародному комітеті славистів, яка відбулася 5 — 7 вересня 2019 р. на базі факультету гуманітарних і соціальних дисциплін Університету Рієки (Хорватія).

Проблематика конференції охопила широке коло питань: слов'янські мови та культури в контексті інформаційних технологій (мовна та освітня політика, двомовність, багатомовність); теоретичні та методологічні аспекти й сучасна практика дослідження мови молодого покоління; поєднання соціолінгвістичного, прагмалінгвістичного, психолінгвістичного, етнолінгвістичного, мовно-культурного підходів; змішування моделей комунікацій; мовні проблеми, з якими стикається «покоління інтернету»; взаємопроникнення розмовного та писемного мовлення; формальне та неформальне спілкування; «покоління» та «міжпокоління»; мова інтернету (літературна мова, розмовний стиль, суміші стилів і мов) та мовна політика; сучасні засоби масової інформації та зміни в моделях комунікації; глобалізація та колективна ідентичність в інтернеті проти національної та індивідуальної ідентичності; мовні маніпуляції тощо.

Голова Комісії з соціолінгвістики МКС професор **Галина Курек (Halina Kurek)** (Ягеллонський університет у Кракові, Польща) у доповіді «Непрактичність польської мови — нова причина змін у мові покоління мережі», що відкрила конференцію, порушила проблему зміни мовної системи з причини нібито «непрактичності» польської мови. Вона розповіла про поширене серед представників «покоління мережі» уявлення про «непотрібність» і «некомфортність» польської мови для спілкування в інтернеті та за допомогою мобільного телефона. Натхнені простотою механізмів надсилання-отримання інформації, яку пропонує англійська, молодь ініціює зміни до правопису польської мови, внаслідок чого видозмінюються її фонетика, словотвір та синтаксис.

Дослідження інтернет-комунікації вимагає певного перегляду методологічних підходів, сформованих філософією мови до вивчення комунікації загалом. Професор **Владимир Патраш (Vladimír Patrás)** із Словаччини (Університет Матея Бела у Банській Бистриці) наголосив, що в епоху телетехнологій, які масово впливають на всі комунікативні сфери, змінюються підходи до наукових досліджень, які набувають неструктуралістичного характеру. Йдеться про соціолінгвістичний, комунікаційний, прагматичний, попкультурний, медіологічний, лінгвокультурологічний, антропологічний, постмодерністські та інші інтеграційні парадигми вивчення аспектів людського спілкування.

У ґрунтовній доповіді «Комунікативні патерни вчора і сьогодні» організатор конференції професор **Діана Столач (Diana Stolac)** (Рієцький

університет, Хорватія) коротко виклала історію, культурологічні, соціальні аспекти комунікації, торкнулася питання взаємозв'язку вербальної і невербальної комунікації. З появою нових типів каналів зв'язку мовці мусли адаптуватися до них, використовуючи різні стратегії налагодження спілкування, що зумовило народження нових його моделей.

Засадничі положення проблематики конференції виклала у виступі «Срібне покоління. Мова польських вебсайтів, призначених для старших людей» секретар Комісії **Мирослава Саган-Белява (Mirosława Sagan-Bielawa)** (Ягеллонський університет у Кракові, Польща). Доповідачка висвітлила суть понять «срібне покоління», «сільвер(и)», «сеньор(и)» у сучасній міжпоколіннєвій лінгвістиці й наголосила, що сучасні люди незалежно від віку занурені в новітні технології, тож вивчення мовних особливостей сайтів, орієнтованих на літніх людей, може багато в чому наблизити до розуміння потреб і вподобань осіб у віці «60 плюс».

Сьогодні інтернет-комунікація стала найважливішим суспільним інститутом, який впливає на впорядкування соціально значущої інформації, якість публічного дискурсу, творення альтернативної реальності, формування моральних норм, естетичних смаків, вибудовування ієрархії цінностей. Професор **Євгенія Карпіловська** (Інститут української мови НАН України) у доповіді «Мовний портрет віртуального суспільства в українських реаліях» зробила вдаль спробу побудувати портрет мови українського інтернету. Зокрема було встановлено спектр українськомовних інтернет-спільнот за віковими, професійними, культурно-освітніми, регіональними ознаками та виявлено жанри й типи продуктів мовної практики інтернет-спільнот і вирізняльні риси їхнього мовного оформлення. Вивчення соціальної диференціації української мови в інтернеті закладає підґрунтя для виокремлення мови інтернету як самостійного ідіому сучасної української мови, робить висновок дослідниці.

Мовне середовище інтернету є стилістично неоднорідним та різножанровим. Його можна охарактеризувати як проміжну ланку між усною та писемною комунікацією, а отже, такій комунікації властиве недотримання норм мови, використання некодифікованих одиниць. Новий опосередкований комп'ютерними технологіям дискурс твориться за допомогою скорочень, словоскладання, використання жаргонізмів та аббревіатур, які здебільшого походять з англійської мови як «мови сучасних технологій». Цифрові носії інформації дають змогу користувачам обмінюватися інформацією без критичного підходу, що часом через неадекватне розуміння специфічних мовних форм призводить до непорозумінь. Про це йшлося у виступі **Катіци Баленович (Katica Balenović)** (Рієцький університет, Хорватія).

Академік **Олександр Лукашанець (Аляксандр Лукашанец)** (Національна академія наук Білорусі) у своїй ґрунтовній доповіді «Білоруська мова в сучасному комунікативному просторі: статус, система і сфери функціонування» з урахуванням актуальної в країні соціолінгвістичної ситуації охарактеризував офіційний статус державної мови, правові та соціально-

психологічні аспекти державної двомовності, місце і роль білоруської в актуальних комунікативних сферах.

Доповідь професора **Світлани Соколової** (Інститут української мови НАН України) «Особливості мовної поведінки молодих українців (за матеріалами масового опитування)» була присвячена особливостям використання української та російської мов у різних комунікативних ситуаціях українською молоддю (18 — 29 років) порівняно з іншими віковими групами. Дослідження, виконане на основі даних масового опитування на всій території України, крім територій, нині не підконтрольних уряду України, дає змогу зробити висновок, що молоді українці активніше використовують українську мову порівняно з представниками інших вікових груп на 3 — 8% (залежно від ситуації спілкування).

Про зміну літературного стандарту національних мов на зібранні говорили багато учасників із різних країн. Так, **Ана Макішова (Ana Makišova)** (Нові-Садський університет, Сербія) зауважила, що спілкування молоді в соціальних мережах призводить до змін у літературній словацькій мові у Воеводині, зокрема більшого використання скорочень, аббревіатур, запозичень із сербської мови, внаслідок чого виникають мовні гібриди.

Зауваги про англо-польські гібриди як маркери віртуальних соціолектів реферативно виклав і польський колега **Рафал Зімний (Rafał Zimny)**. Мовні гібриди, на переконання дослідника, є не лише елементами соціолектів користувачів інтернету, а й ознакою соціальних варіантів мови, створених віртуальними спільнотами.

Гості із Болгарії **Красимира Алексова (Krasimira Aleksova)** і **Руска Станчева (Ruska Stancheva)** представили результати національного опитування 2017 р. щодо ставлення до дотримання норм болгарської літературної мови в електронному спілкуванні у трьох сферах: діловому листуванні, на інтернет-форумах і блогах, а також у чатах. Досліджено думку респондентів про прийнятність підміни символів кириличної графіки символами з інших графічних систем (латинської, цифрової тощо). Аналіз відповідей респондентів дав змогу відповісти на головне питання, яке ставлять перед собою болгарські дослідники: ставлення до невідповідності між усною та письмовою мовними практиками багатьох носіїв болгарської мови, появи паралельних граматичних форм у ній.

Цікавість учасників зібрання викликала доповідь **Анни Пьотрович (Anna Piotrowicz)** та **Малгожати Віташек-Самборської (Malgorzata Witaszek-Samborska)** «Молодіжні слова року (2010 — 2018) в Польщі». Так, протягом дев'яти років польське Наукове видавництво PWN за результатами електронного голосування оголошує найпопулярніші в поточному році лексичні одиниці. Зібраний матеріал дозволив вивчити найбільш популярні серед молодих поляків неологізми, визначити їхні типи (словотвірні неологізми, запозичення, семантичні, фразеологічні неологізми) та описати механізми їх творення.

Багато доповідей на конференції були присвячені питанням функціонування соціолектів, діалектів і суміші мов у віртуальній комунікації.

Білоруська соціолінгвістка **Олена Лукашанець (Елена Лукашанец)** у доповіді «Молодіжний сленг в умовах спорідненої двомовності» повідомила присутнім про особливості розвитку соціолектів білоруської мови, зокрема білоруськомовного молодіжного сленгу. Дослідниця виокремила головні джерела його творення: російськомовний сленг, англійська мова, білоруські діалекти і розмовна мова. На основі проведеного анкетування були виявлені соціальні характеристики його носіїв (вік, стать, місце навчання та ін.).

Професор **Лариса Масенко** (Інститут української мови НАН України) присвятила свій виступ «Суржик в українському сегменті соціальних мереж» розгляду проблеми функціонування змішаного українсько-російського мовлення, відомого під назвою «суржик», в сегменті соціальних мереж. Було виявлено специфіку вживання суржику в блогосфері, складено мовний портрет популярних блогерів, які вдаються до використання цієї форми побутування мови, здійснено також порівняльний аналіз функцій змішаного мовлення в художній літературі і соціальних мережах. Підкреслено, що в обох дискурсивних практиках суржик як розмовне мовлення з низьким соціокультурним статусом виконує роль засобу створення комічного ефекту. Водночас головною метою використання змішаного українсько-російського ідіому в текстах блогерів є встановлення контакту з цільовою аудиторією.

Використання діалектів — один із можливих стилістичних засобів поруч із вживанням жаргонізмів і архаїзмів, що використовуються в інтернет-комунікації. Про це, зокрема, у своїй доповіді «Мова вільнюських блогерів» говорила представниця Литви **Кристіна Рутковська (Kristina Rutkowska)**. Професор **Збігнєв Ґрєнь (Zbigniew Greń)** (Варшавський університет, Польща) у виступі «Діалектна стилізація у мові молоді в інтернеті» виклав способи діалектної стилізації висловлювань молоді на онлайн-форумах і пояснив її функції, серед яких головна роль належить експресивній.

Разом із тим не можна говорити про спрощення мови інтернет-комунікації. Адже відсутність будь-яких соціальних, освітніх кордонів робить віртуальне спілкування відкритим для мовного експериментування. Учасниця конференції з Польщі Магдалена **Пуда-Блокеш (Magdalena Puda-Blokesz)** у доповіді «Інтернет-генерація проти античної традиції» продемонструвала, як покоління інтернету використовує у віртуальному спілкуванні (у мемах, дописах на форумах, у групах обговорення, коментарях, блогах тощо) фразеологічні міфологізми, які стилістично й лексично трансформуються відповідно до комунікативних потреб, компетенції мовця і контексту.

Характерною рисою сучасного медіатексту є взаємодія засобів різних кодових систем (буквених та небуквених засобів: шрифтів, цифр, знаків, символів, колористики, малюнків, фото). Полікодовість медійної словотворчості є ефективним засобом мовного впливу. Тож представниця української делегації **Олена Руда** (Інститут української мови НАН України)

у доповіді «„Ти не підеш голосувати“: механізми залучення молоді у виборчий процес (на прикладі виборів-2019 в Україні)» розповіла, як вдало обрані канали, ритуали і прийоми віртуальної комунікації, нові її тренди у вигляді флешмобів, хештегів, блогів, влогів, стікерів тощо, використання тактик комунікативного підлаштування, зокрема лінгвального уподібнення, метафоризація і мовна гра у риторичі, врешті, маніпулятивне поводження з фактами і поняттями визначили підтримку молоддю — раніше неактивною електоральною групою — кандидата в Президенти України Володимира Зеленського.

Дискусії у секціях викликали доповіді польських колег «Інтернет-комунікація у свідомості молодих поляків» **Малгожати Свенцицької (Malgorzata Świącicka)** і **Моніки Пеплінської (Monika Peplińska)**, а також «Інтернет у белетристиці» **Анни Тирпи (Anna Turpa)**. Інтернет-комунікація — частина життя суспільства, тому навчальні матеріали шкіл і вишів мають враховувати аспект спілкування в цифровому форматі. Як повідомив болгарський дослідник **Борислав Борисов (Borislav Borisov)**, у 2018 р. Міністерство освіти Болгарії затвердило модуль «Мова та суспільство» як обов'язковий профільний предмет для тих, хто вивчає болгарську мову та літературу. Вважаємо, що досвід цієї країни може бути цікавим для українських освітян.

Проведений хорватськими колегами науковий захід став четвертим у циклі «Соціолінгвістичний підхід до вивчення слов'янських мов» Комісії з соціолінгвістики при Міжнародному комітеті славистів. Раніше члени Комісії зустрічалися у м. Кракові (2011 р., Польща), м. Бидгощі (2016 р., Польща), м. Банській Бистриці (2017 р., Словаччина) і на XVI Міжнародному з'їзді славистів, що відбувся у 2018 р. у м. Белграді (Сербія). Наступне засідання Комісії з соціолінгвістики МКС заплановане на 2020 рік. Воно відбудеться у межах наукової конференції у Варшавському університеті (Польща).

O.G. Ruda

Institute of the Ukrainian Language
of National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv

«THE INTERNET GENERATION»

IV International scientific conference in the cycle Sociolinguistic approach to Slavonic languages of the Commission for Sociolinguistics of the International Committee of Slavists

New models of communication, made possible by the new technologies, have posed numerous challenges to sociolinguistics. The sociolinguists who gathered at the conference tried to answer some questions related to the language of the young generation in which the influence of the internet-based communication is most visible. However, the acquired neutral communication patterns of the older generations have also been affected.

Keywords: *Commission for Sociolinguistics, International Committee of Slavists, scientific conference, Internet, generation.*